

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.4.10>
УДК 341.3

Віктор Тарасович **БЛОУС**

д.ю.н., професор, Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1390-1065>
e-mail: bvt05@ukr.net

Михайло Михайлович **ТЕРНУЩАК**

д.ю.н., доцент, професор кафедри, Ужгородський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3370-400X>
e-mail: mykhailoternushchak@uzhnu.edu.ua

ВПЛИВ ВІЙНИ НА БЕЗПЕКОВУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

У статті комплексно досліджено вплив війни в Україні на безпеку в країнах Європи. Проаналізовано політичні та економічні наслідки війни в Україні в фінансовому та геополітичному вимірі. Конкретизовано види, заходи та джерела міжнародної фінансової допомоги Україні. Констатовано, що мирне врегулювання війни в Україні повинно базуватися не тільки на угоді, яка б закріплювала домовленості про територіальні та політичні консенсуси. Запропоновано напрацювати комплексний проєкт «Міжнародна програма допомоги світовим співтовариством України» з метою відновлення економіки у післявоєнний період, прописавши його окремим пунктом майбутньої мирної угоди.

Ключові слова: фінансова допомога, безпека, програма допомоги, політичний та економічний вплив

ВСТУП

Війна в Україні трансформувала безпекові механізми у світі, консолідувавши країни західного блоку стосовно підтримки України в її прагненні відстояти незалежність та відновити суверенітет над окупованими територіями. Повномасштабна військова агресія росії показала недієздатність попередньо укладених на міжнародній арені угод (Будапештський меморандум, Мінські домовленості) як політико-правового інструмента світової політики вирішення міжнародних конфліктів.

Нині основні зусилля західні країни спрямовують на врегулювання війни, активувавши переговорний процес, ініціативу в якому взяли на себе США. Втім, відповідні переговори для укладення майбутньої мирної угоди перебувають на початковій стадії, відбуваються окремі зустрічі зі сторонами конфлікту, проводяться політичні консультації про вироблення майбутньої конфігурації пунктів угоди. Триває узгодження позицій сторін з окремих аспектів припинення вогню (ударів по енергетиці, цивільній інфраструктурі, об'єктах морського-портового базування), проте з прикрістю констатуємо про грубе порушення та недотримання вже досягнутих домовленостей.

МЕТА статті – визначення політичних та економічних наслідків війни в Україні в розрізі безпекової ситуації у світі та європейському континенті.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття базується на матеріалах періодичних видань, міжнародних документів. У дослідженні застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Війна на території України як держави, що не входить до НАТО й є нейтральною, суттєво стосується безпекових інтересів країн ЄС, переважна більшість яких є членами НАТО.

По-перше, мова йде про географічне розташування України, яка межує з чотирма країнами НАТО, які гіпотетично можуть стати об'єктами наступної агресії разом із країнами Балтії.

По-друге, враховуючи доктринальні демократичні цінності, які сповідують країни європейської спільноти, західний світ не міг належно не відреагувати та не надати підтримку державі Україні, яка перебуває на тернистому шляху до повної інтеграції в європейський простір. Так, у грудні 2023 р. Європейська рада прийняла рішення про початок переговорів з Україною та Молдовою про вступ до ЄС, що є високим свідченням безумовної довіри до нашої держави.

Країни ЄС ще на початку вторгнення росії рішуче виступили єдиним фронтом, засудивши агресію, терміново відреагувавши, відкрили кордони, прийнявши та надавши прихисток людям, які рятувалися від війни.

Постійно ухвалюються рішення з підтримки фінансування України з різних джерел з метою стабілізації бюджету. Також здійснюються безперервні поставки озброєння, що є критично необхідним для відбиття нападу.

Ще після початку війни у 2022 р. Європейською комісією за результатами консультацій з іншими європейськими інституціями затверджено План допомоги та відбудови України «UKRAINE RELIEF AND RECONSTRUCTION», в основі якого розроблено чотири стовпи реконструкції української держави:

- відбудова країни, зокрема інфраструктури, медичних послуг, житла та шкіл, а також цифрової та енергетичної стійкості відповідно до найновіших європейських політики та стандартів;

- продовження модернізації держави та її інституцій для забезпечення ефективного управління та поваги до верховенства права шляхом надання підтримки адміністративного потенціалу та технічної допомоги, зокрема на регіональному та місцевому рівнях;

- реалізація структурного та регуляторного порядку денного з метою поглиблення економічної та суспільної інтеграції України та її народу з ЄС відповідно до його європейського шляху;

- підтримування відновлення економіки та суспільства України шляхом сприяння сталій та інклюзивній, економічній конкурентоспроможності, стійкості торгівлі та розвитку приватного сектору, сприяючи зеленому та цифровому переходу країни [1].

Останнім часом спостерігаємо відсутність єдності в країнах Європи з підтримки України. На рівні європейських інституцій, зокрема Ради ЄС, окремими членами (Угорщина, Словаччина) систематично блокуються рішення фінансового характеру. Уряди окремих європейських країн відкрито демонструють протилежну позицію, а в окремих випадках й саботаж стосовно підтримки України, що суперечить офіційній політиці ЄС. Як наслідок, утворюються малі коаліції, наприклад «коаліція рішучих» (Велика Британія, Франція, Данія тощо) з вироблення спільної позиції присутності військового контингенту (місії) для моніторингу припинення вогню.

Зі свого боку, міжнародна фінансова допомога здійснюється з різних джерел, таких як:

- Двостороння допомога, що реалізовуватиметься за рахунок таких форм, як гранти, кредитні гарантії, кредити, натуральні внески, зокрема передбачена можливість адмініструвати окремі види підтримки через різні агенції.

- Допомога Міжнародних інституцій, зокрема через Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Міжнародний валютний фонд (МВФ) в частині надання короткострокового фінансування для забезпечення доступу до іноземної валюти та покриття тирчасових фіскальних дисбалансів. Також діяльність ЄС з можливістю створення трастових фондів для реконструкції України та надання доступу Україні до спеціальних процедур, таких як структурні фонди ЄС, які доступні для країн ЄС.

- Використання конфіскованих російських активів, наприклад, російський фонд національного добробуту, резерви російського центробанку, з виробленим міжнародним судовим механізмом для передачі відповідних активів Україні з подальшим цільовим використанням.

- Приватні джерела, а саме кошти які зараховуватимуться до спеціально утворених приватних фондів та внески окремих осіб [2].

Політичне рішення про підтримку України у частині надання західних видів озброєння загалом постало основним фактором на початковій стадії війни, коли воєнні дії були найбільш інтенсивні. Зараз спостерігаємо поглиблену співпрацю в оборонному секторі, мова йде про спільне виробництво окремих видів озброєння, модернізацію ВПК України у площині виробництва безпілотних наземних, повітряних та морських пристроїв, посилення протиповітряної оборони. В цьому контексті саме війна в Україні показала беззаперечну перевагу сучасних технологій ВПК на полі бою порівняно з минулими практиками та методиками введення бойових дій.

В цьому контексті досить бентежно виглядає ситуація відносно єдності в альянсі НАТО: США вимагають від усіх її членів збільшити бюджетні витрати до рівня 5%, призупиняючи власне фінансування як НАТО, так й ООН. Відповідна політика підриває внутрішню довіру всередині НАТО та західної коаліції загалом, оскільки саме військово-технічний потенціал США є базовим фактором забезпечення гарантій безпеки країн-членів блоку.

Загалом мирне врегулювання війни в Україні повинно базуватися не тільки на угоді, яка б констатувала домовленості про територіальні, політичні та ін. консенсуси. На наш погляд, варто напрацювати комплексний проєкт міжнародної програми допомоги світовим співтовариством Україні у відновленні економіки у після-

воєнний період, та прописати його окремим пунктом відповідної угоди.

Змістовно така програма включала б комплекс заходів з:

- розроблення й подальшої реалізації законодавчих актів в Україні з відновлення понесених збитків, завданих російською агресією;

- залучення міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, МВФ тощо) до оцінювання нанесених збитків до розшуку та арешту російських активів за кордоном для вилучення та компенсації на користь України;

- визначення ролі правоохоронних органів України у проведенні експертизи з оцінювання завданих матеріальних та моральних збитків юридичним та фізичним особам, в підготовці матеріалів до міжнародних судів;

- обґрунтування фактичних сум допомоги на підставі експертних оцінок завданих збитків Україні та надання можливості іноземним спонсорам переконатися у достовірності розрахунків;

- проведення фактичної правової роботи з подання пропозицій керівникам країн G20 зі здійснення фінансової та технічної допомоги Україні протягом 20 років;

- розроблення та прийняття комплексу законодавчих актів, які гарантуватимуть ефективне використання міжнародної фінансової та технічної допомоги для розвитку економіки та військового потенціалу;

- створення та запуск на інституційному рівні в дію органи контролю та моніторингу за ефективним використанням міждержавної допомоги за участі громадськості та представників держав спонсорів [3].

Нині подібних ініціатив зі сторони міжнародної спільноти, особливо G20, не спостерігаємо. Натомість бачимо, як нашу державу підштовхують до підписання т.зв. угоди про копаліни, якою зобов'язують компенсувати вилучену допомогу зі сторони США, що Україна не визнає в якості боргу.

Відтак, війна призвела до глобальних наслідків, серед яких доцільно виокремити низку факторів:

- міжнародна напруга, що підвищує ризики ескалації конфлікту в європейському регіоні та в інших гарячих точках світу, включаючи ядерну небезпеку;

- недієздатність міжнародних інституцій, таких як ООН чи МКС, оскільки війни підривають міжнародне право загалом;

- дестабілізації регіонів, що надає змогу поширюватися терористичним угрупованням та захоплювати владу, створюючи міграційні кризи та соціальне напруження;

- кібербезпека, зокрема кібернапади на критичну інфраструктуру та державні реєстри;

- економічні та фінансові кризи, що зумовлюють інфляцію та рецесію у цілому світі.

Отже, війна в Україні має значний вплив передусім на країни Східної Європи як економічний, так і політичний.

Економічний вплив. Війна в Україні призвела до зростання цін на енергоносії, продовольство та інші товари. Це негативно вплинуло на економіки країн Східної Європи, які переважно є імпортерами цих товарів. Так, наприклад, у Польщі, яка є найбільшим імпортером російського газу в Європі, ціни на газ зросли на 60%. Це призвело до зростання цін на електроенергію та інші енергетичні товари, що негативно позначилося на промисловості та домогосподарствах.

Крім того, війна в Україні призвела до порушення ланцюгів поставок. Це призвело до дефіциту деяких товарів, таких як мінеральні добрива, метали та деревина. Це також призвело до зростання цін на ці товари.

Політичний вплив. Війна в Україні посилила геополітичну напруженість у Східній Європі. Країни регіону відчують загрозу з боку Росії та прагнуть зміцнити свою безпеку.

Так, наприклад, країни Балтії та Польща розгорнули додаткові війська на своїх кордонах з росією. Вони також звернулися до НАТО з проханням про розширення НАТО на схід.

Втім, війна в Україні призвела до зростання підтримки членства в НАТО в інших країнах Східної Європи, таких як Румунія, Болгарія та Угорщина.

Як наслідок, вплив війни в Україні на країни Східної Європи має низку особливостей.

По-перше, країни Східної Європи є більш вразливими до економічних наслідків війни, ніж країни Західної Європи. Це пов'язано з тим, що країни Східної Європи переважно є імпортерами енергоносіїв, продовольства та інших товарів.

По-друге, країни Східної Європи відчують більшу загрозу з боку росії, ніж країни Західної Європи. Це пов'язано з тим, що росія має більшу військову присутність у Східній Європі.

По-третє, країни Східної Європи прагнуть зміцнити свою безпеку та співпрацю з НАТО. Це пов'язано з тим, що вони вважають, що членство в НАТО є гарантією їхньої безпеки.

References

1. Communication from the commission to the European parliament, the European council, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions «ukraine relief and reconstruction». URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf
2. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. URL: <https://cepr.org/content/blueprint-reconstruction-ukraine>
3. Bilous V.T., Ternushchak M.M. Legal guarantees of financial security for providing aid to Ukraine after the war. *Economics. Finances. Law*. 2022. № 8. pp. 5–10. (in Ukrainian).

Viktor BILOUS

Doctor of Legal Sciences, Professor, State Tax University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1390-1065>

e-mail: bvt05@ukr.net

Mykhailo TERNUSHCHAK

Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of department, Uzhgorod National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3370-400X>

e-mail: mykhailoternushchak@uzhnu.edu.ua

THE IMPACT OF THE WAR ON THE SECURITY SITUATION IN UKRAINE AND EUROPE: THE POLITICAL AND ECONOMIC DIMENSION

The paper presents a comprehensive study of the impact of the war in Ukraine on security in the European Union. The authors analyze the political and economic consequences of the war in Ukraine in the financial and geopolitical dimensions. The types, measures and sources of international financial assistance to Ukraine are specified. It is stated that the peaceful settlement of the war in Ukraine should be based not only on an agreement that would state the agreements on territorial and political consensus. The author proposes to develop a comprehensive draft of the "International Program of Assistance to Ukraine by the International Community" with the aim of restoring the economy in the post-war period, and to include it as a separate clause of the future peace agreement. The peculiarities of the impact of the war in Ukraine on the countries of Eastern Europe are identified. It is summarized that the war in Ukraine has led to global consequences, such as: international tension, which increases the risks of escalation of the conflict in the European region and in other hot spots of the world, including nuclear danger; incapacitation of international institutions, such as the UN or the ICC, as wars undermine international law in general; destabilization of regions, which allows terrorist groups to spread and seize power, creating migration crises and social tensions; cybersecurity, including cyber attacks on critical infrastructure and government registries; economic and financial crises, which cause inflation and recession around the world. Emphasis on international cooperation in the defense sector, including joint production of certain types of weapons, modernization of Ukraine's military-industrial complex, production of unmanned ground, air and sea devices, and strengthening of air defense is placed.

Keywords: financial assistance, security, assistance program, political and economic influence